

УДК 339.137.21:637

Тюха І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
та логістики
Національного університету харчових технологій

Музичук Д.В.

магістр
Національного університету харчових технологій

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Стаття присвячена теоретико-прикладним аспектам конкурентоспроможності продукції. Виявлено проблеми конкурентоспроможності продукції підприємств вітчизняної молокопереробної промисловості. Запропоновано шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності української молочної продукції у контексті нових можливостей освоєння закордонних ринків із імплементацією угоди між Україною та ЄС про зону вільної торгівлі.

Ключові слова: конкурентоспроможність продукції, конкуренція, молоко, якість, молочна промисловість, зовнішній ринок збуту.

Тюха И.В., Музичук Д.В. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРОДУКЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ МОЛОКОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Статья посвящена теоретико-прикладным аспектам конкурентоспособности продукции. Выявлены проблемы конкурентоспособности продукции предприятий отечественной молокоперерабатывающей промышленности. Предложены пути повышения уровня конкурентоспособности украинской молочной продукции в контексте новых возможностей освоения зарубежных рынков с имплементацией соглашения между Украиной и ЕС о зоне свободной торговли.

Ключевые слова: конкурентоспособность продукции, конкуренция, молоко, качество, молочная промышленность, внешний рынок сбыта.

Tyukha I.V., Muzichuk D.V. COMPETITIVENESS of PRODUCTS of ENTERPRISES OF MILK INDUSTRY

The article is devoted to the theoretical and applied aspects of competitiveness of products. The problems of competitiveness of products of enterprises of domestic milk industry are exposed. The ways of increase of level of competitiveness of the Ukrainian milk products are offered in the context of new possibilities of mastering of oversea markets with realization of agreement between Ukraine and ES about a free trade zone.

Keywords: competitiveness of products, competition, milk, quality, milk industry, oversea market of sale.

Постановка проблеми. Дослідження проблеми підвищення конкурентоспроможності молочної продукції в умовах загострення конкурентної боротьби на зовнішньому ринку є надзвичайно важливим для вітчизняних виробників і країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів конкурентоспроможності продукції присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних авторів: Л.В. Балабанова, П.С. Березівського, О.В. Березіна, С.В. Васильчака, А.П. Гайдучького, М.І. Гельвановського, П.С. Зав'ялова, М.Й. Маліка, Т.Л. Мостенської, О.А. Нужної, В.В. Окрепілова, М.К. Пархомця, П.Т. Саблука, І.Н. Фатхутдінова, С.О. Шевельова, А.Ю. Юданова та ін.

Конкурентоспроможності молочної продукції присвятили свої праці О. Гагуля, І. Кудінова, О. Козак та ін.

Дослідженню стану та тенденцій розвитку світового ринку молока присвячені наукові праці О. Козака, С. Іванова, В. Ладика, О. Маслак, Я. Тивончук, Ю. Колпакової та багатьох інших.

Постановка завдання. Автори наведених публікацій поділяють думку, що, як і раніше, актуальними є тенденції зростання світового попиту на молоко та молочні продукти. Виходячи із цього було б доцільно надати огляд стану конкурентоспроможності вітчизняної молочної продукції та шляхів подолання кризових явищ у контексті нових можливостей освоєння закордонних ринків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема конкурентоспроможності продукції за останнє

десятиліття в Україні стала однією з найбільш обговорюваних, вона є досить актуальною, саме тому існує необхідність її усестороннього дослідження. Конкурентоспроможність продукції є одним із головних чинників, який визначає успіх ринкової діяльності підприємств. А забезпечення конкурентоспроможності та її підвищення належать до найбільш пріоритетних цілей виробників.

Під конкурентоспроможністю продукції розуміють її відповідність запитам і потребам споживачів, здатність забезпечувати прибуткову діяльність.

Конкурентоспроможність продукції є економічною категорією, яка характеризує ступінь привабливості продукції для покупців за результатами суб'єктивного співставлення сукупності якісних та вартісних параметрів, що задовольняють конкретну потребу споживачів і відповідають вимогам ринку на певний період часу [1, с. 144-156].

Споживачі визначають конкурентоспроможність продукції, аналізуючи її переваги за низкою параметрів порівняно з аналогами (рис. 1).

Параметри конкурентоспроможності – це характеристики властивостей продукції, що визначають галузеві особливості оцінки її конкурентоспроможності.

Істотний вплив на забезпечення конкурентоспроможності продукції на зовнішньому ринку здійснюють імідж країни виробника, наявність торгової марки, якість виробу, відповідність вимогам ринку, цінова привабливість.

У цілому фактори конкурентоспроможності продукції умовно можна поділити на ендогенні й екзо-

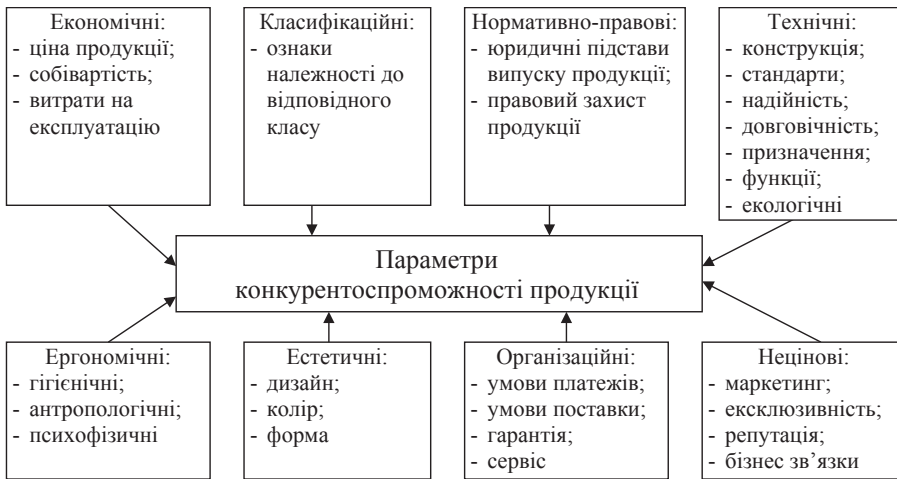

Рис. 1. Параметри конкурентоспроможності продукції [1, с. 198]

генні. Ендогенні фактори характеризують можливості промислового виробництва країни-експортера і впливають насамперед на техніко-економічний рівень експортованої продукції, що істотно впливає на якість продукції, витрати на її створення, встановлення ціни. Екзогенні фактори характеризують потреби зовнішнього ринку країни-імпортера і визначають попит на продукцію даного виду. Це кон'юнктура зовнішнього ринку, що визначає його насиченість товарами-аналогами, регіональні особливості й умови споживання продукції, наявність реклами, а також умови конкретного ринку збуту, що включають в себе протекціоністські заходи, встановлення демпінгових цін на аналогічну продукцію й інші фактори.

Проблема підвищення конкурентоспроможності має декілька аспектів: технічний, організаційний, економічний, соціальний, психологічний, юридичний (правовий), комерційний. І хоча всі вони складають єдину систему забезпечення конкурентоспроможності продукції, існує відповідна черга у вирішенні питань кожного з аспектів з урахуванням їх «вагомості»:

- цінова політика щодо конкурентоспроможності продукції;
- інвестиційна політика держави щодо випуску конкурентоспроможної продукції;
- оподаткування підприємств, які випускають конкурентоспроможну продукцію;
- кредитна політика держави і банківських структур щодо підприємств, які випускають конкурентоспроможну експортну продукцію;
- регулювання імпорту продукції;
- регулювання фінансового обліку;
- антимонопольна політика.

До важливих і ефективних способів цілеспрямованого підвищення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку відносять також поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації та забезпечення заданого рівня якості. Адже саме стандарти і технічні умови відображають сучасні вимоги споживачів до технічного рівня та інших якісних характеристик виробів, а також тенденції розвитку науки і техніки.

Досліджуючи конкурентоспроможність продукції молокопереробного сектору України та її здатність витримувати конкуренцію на зовнішньому ринку, варто відзначити, що асортимент вітчизняних виробників молочної продукції становить понад

200 найменувань з незбираного молока, 50 видів сирів, 20 видів масла, сухих молочних продуктів – 48, молочних консервів – 12 найменувань.

Молоко, що надходить на молокозаводи, переробляється на масло, казеїн і сухе молоко – 63%; тверді або плавлені сири – 19%; кисломолочні продукти – 11%; незбиране молоко – 4%; морозиво – 3% [2].

Ринок молочної продукції – один із провідних напрямів харчової промисловості в Україні. Найбільш перспективним молочним продуктом з точки зору збільшення виробництва є сири, йогурти й інші молочні десерти, а також морозиво. Споживання

сиру, особливо кисломолочного, інтенсивно зростає у всьому світі. Так, у країнах ЄС споживання сиру збільшується щорічно на 1,8%, у США – на 2%, у Японії – на 12%. На виробництво сиру у світі зараз витрачається майже 40% молока. Надалі прогнозується збільшення цієї частки до 50%. Оскільки основною сировиною для виробництва сиру є молоко, то головним завданням фахівців є збереження великих потенційних ресурсів, які в ньому закладені природою, при його промисловій переробці, використовуючи нові технології й устаткування.

В Україні відбувається інтенсивне переоснащення молочних підприємств промисловості, що сприяє поліпшенню якості продукції. У зв'язку з підвищенням вимог до санітарного стану на виробництвах впроваджується сучасне лабораторне устаткування й ефективні методики аналізу [2].

Середньорічне споживання молока і молочних продуктів на душу населення України у перерахунку на молоко складало у 2010 році 206,4 кг, у 2014 р. – 222,5, у 2015 р. – 218,6 кг, тобто зросло щодо рівня 2010 р. на 1,06% і впало на 1,75% порівняно з 2014 роком через зниження купівельного попиту населення (рис. 2).

Рис. 2. Споживання молока та молочної продукції в Україні на душу населення у 2010–2015 рр. [3]

Згідно із сучасними дієтичними рекомендаціями, для дорослої людини добова норма споживання молока становить 700 г на день або 255 кг на рік [4]. В Україні спостерігається незначне відхилення від медичної норми в межах 101 г на день (36,4 кг в рік). Середньорічне споживання молока в країнах Західної Європи деяких країн наближене до норми, у деяких значно її перевищує, тоді як у країнах Східної Європи, Африки рівень споживання молока і молочних продуктів критично низький (рис. 3).

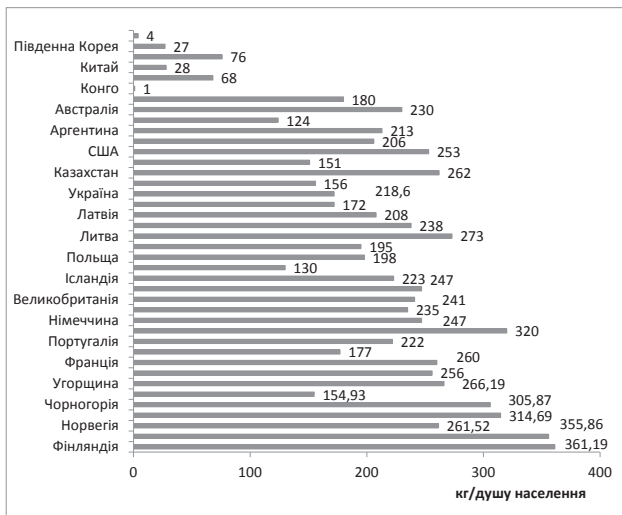

Рис. 3. Споживання молока та молочної продукції у світі на душу населення у 2015 р. [5]

Молочна індустрія і молочний ринок розвиваються відповідно до загальносвітових тенденцій. Зміни у розвитку молочної справи вносять глобалізація, змінюються споживчі ринки, соціальні моделі харчування людей. Усе більший вплив на розвиток вітчизняної молочної індустрії чинять тенденції і досягнення світової науки. На спрямованість технологічних розробок впливають такі фактори:

- зміна відносини людини і науки до їжі;
- посилення проблем біологічної безпеки, внаслідок розвитку науково-технічного прогресу;
- актуалізація проблем енерго- та ресурсозбереження і екології у зв'язку з виснаженням ресурсів Землі.

На ринку харчових продуктів, у тому числі й молочному ринку, протягом тривалого часу домінують дві чіткі тенденції: споживач хоче купувати продукти не тільки корисні для здоров'я, але й смачні. Ці тенденції особливо яскраво проявляються щодо молочних продуктів, особливо з невеликим терміном реалізації.

Загальні технологічні вимоги, висунуті до якості молока в країнах Євросоюзу, – це бактеріальне обсіменіння до $100\ 000$ од./см³ і кількість соматичних кліток до $300\ 000$ од./см³. А деякі молочні заводи в Європі власними стандартами встановили ще більш високу планку, відповідно до якої бактеріальне обсіменіння становить $50\ 000$ або навіть $30\ 000$ од./см³, кількість соматичних клітин $200\ 000$ од./см³, а в деяких випадках $150\ 000$ од./см³ [6].

Основна увага виробників концентрується на розробці продуктів з функціональними властивостями. Цю проблему неможливо вирішити тільки за рахунок використання різного роду коригуючих добавок – антиоксидантів, стабілізаторів, консервантів тощо. Тому питання підвищення якості та конкурентоспроможності продукції молока-сировини та інгредієнтів є досить актуальними. Перспективними напрямками досліджень вважаються передтермізація, бактеріофугування, іонний обмін й інші процеси, спрямовані на поліпшення якості молока-сировини. У розроблених технологіях активно застосовуються процеси фракціонування, синтезу, концентрації, криозаморожування, кавітації тощо [7].

Аналізуючи перспективи розвитку молочної індустрії країни і молочного ринку взагалі, варто оцінити, при яких умовах вона буде конкурентоспроможною у світовій системі. До таких умов належать підйом рівня молочно-тваринництва, подальша концентрація переробної промисловості, створення сучасної структури переробки молока і виробництва усієї гами продуктів і напівфабрикатів, включаючи молочно-білкові й сироваткові концентрати, замітники незбираного молока тощо. Розвиток цих завдань неможливо без розвитку інтелектуальної і технічної бази.

Для виробництва якісних кисломолочних продуктів і розвитку молочного ринку, безумовно, важливий вихідний матеріал. Тому сучасна наука на даному етапі займається розробкою нових методів виробництва первинної сировини й усуненням його недоліків, зменшенням витрат матеріалів й інших ресурсів, необхідних для харчового виробництва. Одним із напрямів є виробництво молочних продуктів методами, що відрізняються від традиційних.

Ключовою проблемою вітчизняних експортерів молочної продукції в Україні є пошук нових ринків збуту після закриття російського ринку, зняття тимчасових обмежень на експорт до Казахстану, освоєння ринку Китаю та із початком дії з 1 січня 2016 року угоди між Україною та ЄС про зону вільної торгівлі. У середньо- і довгостроковій перспективі такими ринками повинні стати країни ЄС. Але низька якість молочної сировини і, відповідно, кінцевого молочного продукту, не дає можливості виходу продукції в європейський простір швидкими темпами. Проте з 2010 року поступово збільшується частка виробництва молочної сировини сільськогосподарськими підприємствами, чия якість молока на порядок вища, аніж отриманого в господарствах населення. А деякі українські підприємства вже пройшли перевірку на відповідність нормам ЄС. Окрім того, виходом із кризи молочної галузі є переорієнтація виробництва із сировинного напрямку на виробництво масла вершкового і сухого молока, які користуються більшим попитом у країнах СНД, Азії й Африки [8].

Однак освоїти новий ринок не просто: адже кожна країна унікальна і має власну систему сертифікації, фітосанітарних стандартів, вимог до безпеки і якості продуктів. З огляду на це, держава в особі аграрного відомства взяла на себе роль посередника між бізнесом і потенційними країнами-імпортерами. Наразі відбувається активна фаза адаптації законодавства України до європейських вимог.

Висновки. Високий рівень конкуренції на ринку стимулює постійний пошук нових, ще більш універсальних і гнучких способів просування і підвищення конкурентоспроможності молочної продукції.

Молочна галузь має важливе значення для країни. Тому для її розвитку необхідно розробляти надійну законодавчу базу, впроваджувати європейські стандарти якості.

Для інтеграції вітчизняних товаровиробників у світову економічну спільноту необхідна докорінна перебудова державної системи стандартизації. Стандарти, гармонізовані з міжнародними нормами, формують базу для виконання обов'язкових вимог до якості продукції, що сприяє ідентифікації товарів і впровадженню інновацій, а застосування стандартів ISO 9000 створює рівноправні умови виходу на зовнішній ринок і фундамент для побудови менеджменту якості продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія у 2-х т. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 816 с.
2. Молочный рынок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://moloko.at.ua/publ/konkurentosposobnost_molochnoj_produkcii/konkurentosposobnost_molochnoj_produkcii/molochnyj_gynok/5-1-0-51.
3. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Люди не мають знань з правильного харчування, тому що вони не вважають їх важливими [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lovemilk.info/interviews/lyudy-ne-mayut-znan-z-pravylnogo-harchuvannya-tomu-shcho-vony-ne-vvazhayut-yih-v--4.html>.
5. Статистика потребления и производства молока и молочных продуктов по странам мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://syroe.blogspot.com/2015/08/blog-post_41.html.
6. Конкурентоспособность молочной продукции [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bio-x.ru/articles/konkurentosposobnost-molochnoy-produkcii>.
7. Про молоко [Електронний ресурс] / Інформаційно-аналітичний портал про молоко і молочне скотарство. – Режим доступу : <http://www.milkua.info/uk/aboutmilk/>.
8. Міністерство аграрної політики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/>.